עין משפט
נר מצוה

י א ב מיי׳ פ״א מהל׳ תרומות הל׳ כ טוש״ע י״ד סי׳ שלא סעיף יא:
יא ג מיי׳ פ״ד שם הל׳ ח טוש״ע י״ד סי׳ שלא סעיף לה:
יב ד מיי׳ פ״ו מהלכות בכורים הל׳ ו טוש״ע י״ד סי׳ של סעיף ג:
יג ה מיי׳ פ״ד מהלכות בכורות הל׳ א טוש״ע י״ד סי׳ שכ סעיף ג:
יד ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

ורבנן לא לכתוב לא וי״ו ולא ראשית. וא״ת לרבנן נמי תקשי לא לכתוב לאנך ולא ראשית ואנא ילפינא מדגנך דשותפות עובד כוכבים פטור מראשית הגז דמדאמרי רבנן לעיל[י] ראשית הפסיק הענין משמע הא לאו ראשית הוה ילפינן מרישיה דקרא וי״ל דרבנן לדבריו דר׳ אלעאי קא אמרי לדבריך דבעית למילף מרישיה דקרא הא ראשית הפסיק הענין: **ואב״א** שותפות עובד כוכבים בתרומה רבנן חיובי מחייבי. מתוך פ״ה אחרון משמע דמדגנך ליכא למעוטי שותפות עובד כוכבים דסברא הוא לחלק בין של עובד כוכבים לגמרי בין של שותפות אבל בגז אין סברא לחלק שבכל בהמה ובהמה יש לעובד כוכבים חלק בה ולא קרינא בחדא מינייהו לאנך ותימה דא״כ מה איצטריך לרבנן קרא דלאנך הא מדגנך דרשינן ולא של עובד כוכבים וילפינן בגז דשל עובד כוכבים פטור וכיון דשל עובד כוכבים פטור של שותפות נמי פטור כדפרישית שאין סברא לחלק (ד) נ״ל דלאו סברא הוא כלל דאפילו ידעינן דשל עובד כוכבים פטור מ״מ לא ידעינן דשל שותפות פטור בשותפות עובד כוכבים והשתא מדגנך ילפינן בגז דשל עובד כוכבים פטור ואיצטריך לאנך לשל שותפות אך לפי׳ קמא בקונטרס דדגנך אתא ולא דיגון עובד כוכבים נ״ל האי סברא דאי לא תימא הכי לרבנן מנא להו דשותפות עובד כוכבים פוטר בראשית הגז אימא לאנך למעוטי של עובד כוכבים אבל שותפות עובד כוכבים חייב: **אמר** רבא ומודה רבי אלעאי בתרומה. נראה דסבר כלישנא בתרא דאין סברא למעט של עובד כוכבים טפי משל ישראל דללישנא קמא דלית לן למעוטי מחד קרא אלא שותפות עובד כוכבים ולא שותפות ישראל לא הוה צריך בכל הנהו דמייתי קרא לרבות שותפות ישראל:

ורבנן לא לכתוב רחמנא לא וי״ו ולא ראשית. רבנן אמרי לך אי ס״ד איתקוש למידי לא נכתוב לא ראשית לאפסוקינהו ולא וי״ו למהדר ערבינהו אלא ודאי אפסקינהו ולא תקשינהו להכי כי היכי דאייתר לך לאנך לשותפות ישראל (א) אבל דגנך למעוטי שותפות עובד כוכבים מתרומה ולאנך לשותפות העובד כוכבים בגז אבל לשותפות ישראל לא אייתר קרא: תרומה קדושת הגוף שאסורה לזרים[י] וראשית הגז קדושת דמים ממונא בעלמא וקדושה לאו דוקא: פסיק (ב). אורחיה לאפסקינהו והדר עריב להו למילף פטורא דשותפות דעובד כוכבים מהיקשא דתרומה והדר אייתר לאנך למיפטר שותפות דישראל: ואיבעית אימא שותפות עובד כוכבים בתרומה רבנן חיובי מחייבי. חלקו של ישראל ולא מצי למפטר שותפות דעובד כוכבים בראשית הגז בהיקשא דתרומה הילכך לאנך למעוטי שותפות עובד כוכבים אתא ודגנך למעוטי דיגון עובד כוכבים כגון עובד כוכבים שלקח שדה[ד] של ישראל ומירחה הלוקח אותה תבואה מן העובד כוכבים פטור מלעשר ואף על פי שגדלה בשדה של ישראל כדאמרינן במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז.) מירוח העובד כוכבים פוטר אי נמי דגנך ולא דגן עובד כוכבים ולאשמועינן דיש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר וחלקו של עובד כוכבים פטור שאם חזר ומכרו לישראל אינו חייב לעשר אבל חלקו של ישראל חייב ואע״ג דמלאנך משמע להו ולא שותפות עובד כוכבים לא משמע להו מדגנך למעוטי של שותפות עובד כוכבים דדגן כמאן דפליג דמי שהרי חולקין אותה במדה וקרינא ביה דגנך בחלקו של ישראל אבל לאן כל בהמה ובהמה יש לעובד כוכבים חלק בה ולא קרינא בחדא מינייהו לאנך: שלקחו שדה. שקנו שדה בשותפות: טבל וחולין מעורבין זה בזה. ואפילו לאחר שחלקו לא אמרינן יש ברירה וחלקו של עובד כוכבים הלך לו וזה חלק המגיע לישראל וטבל גמור הוא אלא אין ברירה וגם זה שנשאר אליו טבל ואליו חולין דיש קנין לעובד כוכבים בא״י להפקיע חלקו מיד מעשר[ז] ואני שמעתי שאין לו תקנה לפי[ח] שאם בא להפריש נמצא מפריש מן הפטור על החיוב ולי נראה שיש לו תקנה בשני לדדין אם יש לו טבל ממקום אחר מפריש על זה לפי חציו שאין חייב אלא חציו ואם אין לו טבל אחר מפריש מיניה וביה לפי כולו כגון אם יש לו עשרים מפריש שנים[ו] מהן שאם אין מפריש אלא אחד לא נפטר לפי שזה שהפריש יש חציו שאין שם מעשר חל עליו לפי שהוא פטור ועומד אבל כשמפריש שנים הרי השם חל על האחד ופוטר את העשרה המחויבין והא ליכא למימר דילמא שניהם המופרשין בחלקו של עובד כוכבים גדלו ואין שם מעשר חל עליהם דתניא בגמרא דראש השנה (דף יג:) גבי חדש וישן המעורבין דקי״ל[ח] אין תורמין מזה על זה וקתני צובר את גרנו לתוכו ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו (ג) וכי היכי דפריש[ז] חדש וישן בחולין איכא נמי חדש וישן במעשר הכא נמי נמצא תורם מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו ואפילו למאן דפליג עליה דההוא הכא מודי דהתם הוא דאיכא למימר אין בילה לא נבללו יפה ושמא אין חדש במעשר לפי חשבון הנותר בחולין ואין ישן במעשר לפי חשבון הנותר בחולין אבל הכא יש בילה דהא בכל חטה וחטה יש לעובד כוכבים ולישראל חלק כיון דאין ברירה וכי אפריש מיניה וביה יש במעשר מן החיוב ומן הפטור כפי החיוב כפי הפטור ובתוספתא דדמאי (פרק ה[ט]) מלאתי הטבל והחולין שנתערבו אם יש לו פרנסה[ט] ממקום אחר מוציא לפי חשבון כלומר מפריש ממקום אחר לפי חשבון טבל זה המעורב ואם לאו נוטל מן החולין כפי תרומת מעשר[ט] שבטבל ואיני יודע מהו. ורבי ורשב״ג הכי פליגי רבי סבר אם יש לו טבל אחר מפריש על זה לפי חציו ואם הפריש לפי כולו דנמצא[י] מרבה במעשרות ומעשרותיו מקולקלים וזה מתוקן ועוד נ״מ שאין מפרישים מזה על טבל אחר ור״ש [ב״ג] סבר יש ברירה וכיון שחלקו הרי חלקו של ישראל כולו חייב ואפילו הוא בא להפריש עליו ממקום אחר מפריש לפי כולו והשם חל על מעשרותיו ומתוקנים הם ואם רצה להפריש מזה על מקום אחר מותר: ואי בעית אימא. לא תדחק למימר הדר ערביה דתרוייהו בין שותפות עובד כוכבים בין שותפות ישראל לרבי אלעאי מלאנך נפקי דבעינן מיוחד לך ולא שותפות לא שנא דעובד כוכבים ולא שנא דישראל: ישראל בר חיובא הוא. וכל ישראל נקראין בלשון יחיד[י] ולא מיוחד בעינן ובלבד שאוכל לקרות בה לאן של ישראל: אמר רבא. אע״פ דפטר ר׳ אלעאי בשותפות דראשית הגז מודה הוא בכל הני דאמר לקמיה כל חד וחד כדמפרש טעמא: תרומותיכם[כ]. משמע לשנים: אדרבה ליליף מתרומה. לחיובא דהא בתרומה נמי כתיב ראשית[כ] ושותפות חייבת בה וקולא וחומרא לחומרא מקשינן (יבמות דף ח:): [ל] למה לי. קרא עריסותיכם לחיובא בשותפות: כדי עריסותיכם. במדבר ניתנה להם תורה ושם נאמר להם כדי עריסותיכם של עכשיו חייב בחלה וכמה עיסת מדבר עומר לגלגלת[ל] והעומר עשירית האיפה[מ] והחשבון עולה לחמשה לוגין לפוריים שהן שבעה רבעים ועוד מדבריות שהן מ״ג ביצים וחומש ביצה כדאמרינן בעירובין בפ׳ כיצד משתתפין (דף פג:). איפה שלש סאין סאה ששת קבין הרי איפה י״ח קבין קב ד׳ לוגין הרי איפה ע״ב לוגין עשירית דידה כמה הוה שבעה לוגין לשבעים לוג ולשני לוגין שהן י״ב ביצים עשירית שלהן ביצה וחומש הרי שבעת לוגין וביצה וחומש ביצה והלוג ששה ביצים הרי מ״ג ביצים וחומש: ארצכם. של שנים הוא אומר: בקרך וצאנך. כל הבכור וגו׳ הרי כתיב ובכורות בקרכם ואנכם אפילו לשנים:

ורבנן לא נכתוב רחמנא לא וי״ו ולא ראשית ורבי אלעאי איידי דהאי קדושת דמים והאי קדושת הגוף פסיק להו והדר ערבי[א] להו ואיבעית אימא שותפות עובד כוכבים בתרומה רבנן חיובי מחייבי דתניא [א] ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות [א]טבל וחולין מעורבים זה בזה דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר של ישראל חייב ושל עובד כוכבים פטור עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר [ג] יש ברירה ומר סבר אין ברירה אבל [ב]שותפות דעובד כוכבים דברי הכל חייבת ואי בעית אימא תרוייהו לר׳ אלעאי מצאנך נפקא שותפות דעובד כוכבים מאי טעמא דלא מייחדא ליה לישראל[ב] נמי לא מייחדא ליה ורבנן עובד כוכבים לאו בר חובא הוא ישראל בר חובא הוא אמר רבא מודה רבי אלעאי בתרומה אע״ג דכתיב [א]דגנך דידך אין דשותפות לא [ג]כתב רחמנא [ב]תרומותיכם[ג] אלא דגנך למה לי למעוטי שותפות עובד כוכבים חלה אע״ג דכתיב [ג]ראשית ואיכא למימר נילף ראשית ראשית מראשית הגז מה להלן דשותפות לא אף כאן דשותפות לא [ד]כתב רחמנא [ג]עריסותיכם אלא טעמא דכתיב עריסותיכם הא לאו הכי הוה אמינא נילף ראשית ראשית מראשית הגז אדרבה נילף מתרומה ה״נ אלא עריסותיכם למה לי [ג]כדי עריסותיכם פאה אע״ג דכתיב [ד]שדך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא [ד]ובקצרכם את קציר ארצכם אלא שדך ל״ל למעוטי שותפות עובד כוכבים בכורה אע״ג דכתיב [ה]כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך דידך אין דשותפות לא [ה]כתב רחמנא [ו]ובכורות בקרכם וצאנכם אלא בקרך[ד] וצאנך למה לי [י]למעוטי שותפות עובד כוכבים מזוזה אף על גב דכתיב [ז]ביתך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא [ח]למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואלא ביתך למאי אתא לכדרבה [ט]דאמר רבה דרך

ליקוטי רש״י

טבל וחולין מעורבים. אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין שחלק העובד כוכבים פטור ואף לאחר שחלקו התבואה הלוקח מן העובד כוכבים צריך לעשר וישראל צריך לעשר את שלו מיניה וביה ולא ממנו על טבל גמור ולא מטבל גמור עליו מפני שמפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור אבל כי מעשר מיניה וביה מעשר שלם נמצא מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו. **של ישראל חייב.** לאחר שחלקו הוי של ישראל טבל גמור ומעשר ממנו על אחר ומאחר עליו דיש ברירה ושל עובד כוכבים פטור לגמרי ולת״ק אין ברירה ואפילו חלקו בספיקא הן עומדין [גיטין מז:]. **כדי עריסותיכם.** חמשת רבעים, לוגין ציפוריים שהן שבעה ועוד מדבריים שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ראשית עריסותיכם כדי עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שהוא עומר לגולגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה קבין מדבריות חשוב שבהן ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה כיצד חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה קבין ועשה מהן רבעי קב היינו לוגין ותמצא בהן שבעים ושנים לוג טול עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים שתים עשרה ביצים הן עישור שלהן ביצה וחומש ביצה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא ביצה וחומש ביצה וירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה והרובע וביצה וחומש הנשארים נעשו רובע שהרובע שש ביצים עשה מהן חמש ביצים גדולות והביצה וחומש ביצה נעשית ביצה גדולה שניתוסף עליה חומשא מלגו דהוא שתות מלבר הרי שש ביצים גדולות דהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית שתות מלבר כדאמר בעירובין (פג.) הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ציפוריים [פסחים מח: וכעי״ז קידושין מו:].

מסורת הש״ס
עם הוספות

א) (עירובין מ) גיטין מז. [תוספתא תרומות פ״ב], ב) [עירובין לו: וש״נ], ג) [מנחות סז.], ד) ג״ב עי׳ תוס׳ בכורות ב. [ד״ה והמשתתף] (שיטמ״ק), ה) [יומא יא: ע״ש מנחות לג.], ו) ויקרא כב י, ז) גיטין מז., ח) לקמן קלו., ט) הל׳ יד, י) מכות כג:, כ) דברים יח ד, ל) שמות טז טז, מ) שמות טז לו, נ) ע״א.

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ורבנן וכו׳ לשותפות ישראל אלא דגנך: (ב) ד״ה פסיק להו אורחיה: (ג) ד״ה טבל וחולין וכו׳ ומן הישן שבו על הישן שבו דכי היכא דאיכא חדש וישן בחולין הכי נמי איכא חדש וישן במעשר כצ״ל: (ד) תוס׳ ד״ה ואיבעית אימא וכו׳ שאין סברא לחלק אלא נ״ל:

גליון הש״ס

גמ׳ ואלא ביתך למאי אתא. עי׳ מנחות דף מד ע״א תוס׳ ד״ה טלית ובהרשב״ם בחידושי שבת דף קלא ע״ב ד״ה הואיל:

תורה אור השלם

א) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ: [דברים יח, ד]
ב) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיָּקֶב: [במדבר יח, כז]
ג) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַייָ תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: [במדבר טו, כא]
ד) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט: [ויקרא יט, ט]
ה) כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: [דברים טו, יט]
ו) וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם: [דברים יב, ו]
ז) וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: [דברים ו, ט]
ח) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: [דברים יא, כא]

הגהות וציונים

א] צ״ל ערב (יעב״ץ, וכ״ה בכת״י וברש״י): ב] דישראל (גליון) וכן הוא בכת״י: ג] "תרומותיכם" אין זה פסוק בתורה אלא ביחזקאל מד ל, ובכת״י ובילקוט הגי׳ תרומתכם, אולם הרמב״ם בהל׳ תרומות פ״ד ה״ח כולל יחד תרומה ומעשרות מהכתוב מעשרותיכם (הנלמד לפנינו בגמ׳ לקמן קלו רע״א לגבי מעשר לחוד): ד] בכת״י שלקח שיבולין: ה] לפי שאין ברירה שאם בא (שיטמ״ק): ו] בכת״י נוסף מפריש שנים שאם אין מפריש אלא אחד מהן לא פטר את העשרה המחוייבין לפי שזה: ז] וכי היכי דיש חדש וישן (שיטמ״ק וכ״ה בכת״י): ח] בכת״י תבואה: ט] בכת״י לפי תרומה ומעשר: י] נמצא (כת״י): כ] בכת״י תרומתכם: ל] בכת״י ולמה והוא דיבור אחד עם הקודם (וכ״ה בדפו״י דיבור אחד):